

Position Paper rondetafelgesprek online kinderrechten

Inleiding

De Kinderombudsman heeft als taak om de verwezenlijking en eerbiediging van de rechten van kinderen te bevorderen in alle aspecten van het leven van kinderen. Dit leven speelt zich steeds vaker online af. Het [Kinderrechtenverdrag van de VN](#) (hierna: IVRK) geeft kinderen rechten en beschermt daarmee kinderen, ook online.¹ De rechten van ieder kind moeten in de digitale wereld worden gerespecteerd, beschermd en verwezenlijkt.² Problemen in de leefwereld van kinderen die we offline zien, bestaan voor kinderen evengoed in hun online wereld. Denk aan zaken als pesten, schadelijke *content* of ongelijke kansen. Wat offline gebeurt zet zich voort in de digitale online wereld. Maar het online leven biedt kinderen ook nieuwe kansen. Zo vinden kinderen elkaar in *online communities* waar ze interesses delen en gebruiken ze de online wereld om informatie te krijgen over onderwerpen die hen aangaan.

De digitalisering van de samenleving gaat snel en is onvoorspelbaar. De overheid maar ook ouders zullen altijd achterlopen op die belevingswereld van kinderen. De online wereld geeft daarmee nieuwe uitdagingen; voor kinderen zelf, maar ook voor ouders en voor de overheid.

Het IVRK is onder te verdelen in drie soorten rechten: rechten die zien op voorzieningen voor kinderen, rechten die zien op bescherming van kinderen, en rechten die zien op participatie van kinderen. Al deze rechten hebben tot doel het welzijn en de ontwikkeling van kinderen te beschermen en te faciliteren. Al naar gelang de ontwikkeling en rijpheid van het kind, zal de nadruk liggen op de beschermingsrechten (vooral bij kleinere kinderen, hoewel ook oudere kinderen bescherming nodig hebben passend bij hun ontwikkelingsfase) of op de participatierechten (vooral bij oudere kinderen, maar ook jonge kinderen moeten invloed kunnen hebben die passend is bij hun ontwikkelingsfase).

Naast dat ik zie dat niet met alle soorten rechten rekening wordt gehouden in de online wereld, zie ik dat in de online wereld te weinig rekening wordt gehouden deze ontwikkelingsfase afhankelijke behoeften. Hieronder zal ik toelichten waar ik dit zie.

1. **Kansengelijkheid (*rechten die zien op voorzieningen*):** het recht op non-discriminatie (artikel 2 IVRK) vereist dat de overheid ervoor zorgt dat alle kinderen gelijke en effectieve toegang tot de digitale wereld hebben op een wijze die voor hen betekenisvol is.³ Niet alle kinderen hebben echter goede toegang tot de online wereld. Denk hierbij aan goed beschermde wifi-netwerken of apparaten zoals laptops en telefoons. Zonder actief beleid zetten ongelijkheden zich online voort of worden mogelijk vergroot. Ook kunnen er nieuwe ongelijkheden ontstaan.
2. **Bescherming door ouders en de overheid (*beschermingsrechten*):** kinderen moeten beschermd worden tegen de negatieve aspecten van de online wereld, zoals pestgedrag, andere vormen van geweld en schadelijke *content*. Ouders en de overheid moeten deze bescherming bieden. Dat gebeurt nog onvoldoende.
3. **Het perspectief van kinderen centraal (*participatierechten*):** bij (het maken van) beleid dat kinderen raakt mag het perspectief van kinderen nooit ontbreken (artikel 12 IVRK). Dit geldt zeker voor een snel veranderende wereld als online. Deze stap wordt nog te vaak overgeslagen.

¹ Comité inzake de rechten van het kind, [General Comment nr. 25 over de rechten van het kind in relatie tot de digitale wereld](#), 2021. (hierna: *General comment 25*).

² [General comment 25](#), paragraaf 4.

³ [General comment 25](#), paragraaf 9.

Per onderwerp zal ik aangeven wat de overheid kan doen om de realisatie van deze rechten te versterken in de online wereld. Ik hoop u daarmee handvatten te geven voor het debat met de staatssecretaris voor Digitalisering en Koninkrijksrelaties op 9 oktober 2024.

1. Kansengelijkheid

Omdat het leven van kinderen zich steeds meer online afspeelt en de mogelijkheden die de digitale wereld biedt een steeds crucialere rol speelt in de ontwikkeling van kinderen, is het belangrijk dat alle kinderen goede toegang hebben tot internet. Digitale uitsluiting moet worden voorkomen. Om verschillende redenen lukt dit nog onvoldoende. Zo kunnen gezinnen in armoede zich moeilijk een goede laptop voor hun kind veroorloven en is toegang tot goede wifi geen vanzelfsprekendheid. En voor ouders die minder taalvaardig zijn is het lastig hun kinderen te begeleiden in de stappen die zij online zetten. Voor ouders die digitaal minder vaardig zijn is het ook moeilijk hun kinderen hierin te begeleiden. Terwijl juist die ondersteuning van ouders hierin onontbeerlijk is. Of kinderen samen met hun ouders kunnen praten én kunnen leren over (een goede omgang met) de online leefwereld is bepalend voor de ervaring die kinderen hebben en daarmee van hun "online welzijn".⁴ Als laatste wil ik stilstaan bij het steuntje in de online wereld juist kan bieden voor groepen kinderen, zo zagen we tijdens corona dat afstandsonderwijs voor bepaalde leerlingen juist positieve effecten kan hebben.

Wat kan de overheid doen?

- Erken dat digitale middelen een basisbehoefte is voor kinderen om zich goed te kunnen ontwikkelen en dat daar in het kansengelijkheidsbeleid rekening mee gehouden moet worden.
- Breng in kaart wat effectieve maatregelen zijn om ervoor te zorgen dat alle kinderen toegang hebben tot de online wereld en maak op basis daarvan specifiek beleid. Richt je daarbij ook op kwetsbare groepen.
- Zet in op meer digitale geletterdheid bij ouders en kinderen en zorg dat zij o.a. leren hoe technologie de rechten -en daarmee de ontwikkeling en het welzijn- van kinderen kan ondersteunen.

2. Bescherming door ouders en de overheid

Het IVRK bepaalt dat kinderen in een veilige omgeving moeten kunnen opgroeien. Dit betekent dat zij ook beschermd worden tegen schadelijke aspecten van de online wereld. Zo moet de persoonlijke levenssfeer van kinderen worden geëerbiedigd en beschermd door alle organisaties en in alle omgevingen waarin hun gegevens worden verwerkt.⁵

Ook hier zien we dat wat online plaatsvindt veelal een voortzetting is van wat offline gebeurt. Uit mijn eigen onderzoek [In eenzaamheid gepest](#) blijkt bijvoorbeeld dat online gepest worden vaak een voortzetting is van offline gepest worden. Maar online pestgedrag is veel minder zichtbaar voor volwassenen, zoals ouders en leerkrachten. Hier liggen veel mogelijkheden voor verbetering. Ouders moeten interesse tonen in het online leven van hun kinderen, net zoals zij dit hebben voor het offline leven van hun kinderen. Ook kunnen zij met hun kind in gesprek over de mogelijkheden die het online leven biedt en de risico's daarvan om daarin samen een balans te vinden. De overheid dient ouders daar wel bij te helpen. Bijvoorbeeld door middel van gerichte campagnes op specifieke online issues.

In de discussie over de bescherming van kinderen online moet niet alleen gefocust worden op beperkingen. De online wereld kan juist ook het leven van kinderen verrijken. Kijk naar passende maatregelen en niet alleen naar verboden en nieuwe regels.

Bescherming vereist richting social mediabedrijven en techbedrijven echter wél dat de overheid duidelijke regels stelt. Deze bedrijven zijn geen neutrale doorgeefluiken. Zij hebben invloed op

⁴ Zie bijvoorbeeld het essay van UNICEF hierover: A. van Deursen, [Digitale inclusie als fundamenteel recht](#). Deze aspecten zie ik ook terug in mijn eigen onderzoek, dat in november van dit jaar gepubliceerd wordt.

⁵ [General comment 25](#), paragraaf 70.

wat kinderen te zien krijgen, op de mogelijkheden die ouders hebben om beperkingen in te stellen en op het gebruik van verslavende (push) aspecten om kinderen aan hun 'tool' verbonden te houden. Het winst oogmerk van deze bedrijven maakt dat deze bedrijven het belang van kinderen niet altijd voorop hebben staan, zoals wel wordt vereist op grond van artikel 3 IVKR. Dit vraagt dus om duidelijke regels en robuust toezicht. Ik heb de laatste maanden veel gesprekken gevoerd met betrokken overheidspartijen zoals toezichthouders. Het beeld dat naar voren komt is dat de verantwoordelijkheden versnipperd zijn, toezichthouders worstelen met de materie en er een zoektocht is naar duidelijke en hanteerbare spelregels.

Wat kan de overheid doen?

- Start campagnes om ouders meer betrokken te laten raken bij de online ervaringen van hun kinderen. En zet daarbij in op hoe ouders een kind dat slachtoffer is van schadelijke gebeurtenissen online kunnen herkennen en hoe zij vervolgens passend kunnen reageren.⁶ Besteed hierbij extra aandacht aan de ouders en verzorgers van kinderen in achtergestelde of kwetsbare situaties.⁷ en zorg dat kinderen en ouders goed bereikt worden.
- Stel duidelijke regels, eventueel ook op Europees niveau, over de bescherming van kinderen in de online wereld.⁸
- Breng orde in het versnipperde veld van toezichthouders en verantwoordelijkheden en neem als rijksoverheid de regie.

3. Het perspectief van kinderen centraal:

Kinderen weten het beste wat er in hun online omgeving speelt; zij zijn hier immers dagelijks mee bezig en digitaal aanwezig. Dat betekent dat beleid over de online kinderwereld nooit kan worden vormgegeven zonder kinderen daarbij vanaf het begin bij te betrekken. Dit volgt ook uit het IVKR. Artikel 3 stelt dat het belang van kinderen de eerste overweging moet zijn. Om te kunnen bepalen wat in het belang van het kind is, moeten kinderen op een passende manier worden betrokken en aan hun mening moet serieus worden genomen (artikel 12 IVKR). Door mee te praten krijgen kinderen een zelfstandige stem.

Om te weten hoe kinderen hun leven ervaren doet de Kinderombudsman periodiek onderzoek, getiteld 'als je het ons vraagt'. In het lopende onderzoek wordt specifiek gevraagd naar de beleving van de online wereld. Dit onderzoek zal in november worden gepubliceerd. Dit onderzoek kan richting geven voor het vormgeven van het beleid, maar nog belangrijker is dat beleidsmakers *zelf* met kinderen in gesprek gaan. Het IVKR verlangt dat dit gebeurt bij al het beleid dat kinderen raakt, maar bij de online wereld is het nog belangrijker dat volwassenen hun veronderstellingen toetsen bij kinderen. Om dit proces te ondersteunen ontwikkelt de Kinderombudsman een kinderrechtentoets, een cruciale stap daarin is het betrekken van kinderen bij het maken van beleid. Een ander goed voorbeeld is het [jongerenpanel](#) dat door UNICEF en BZK is samengesteld.

Wat kan de overheid doen?

- Geef kinderen een zelfstandige stem in de beleidsvorming over hun online leefwereld en houd hierbij rekening met de leeftijd en ontwikkeling van kinderen.
- Maak gebruik van bestaande kennis en initiatieven, zoals het jongerenpanel van UNICEF en de kinderrechtentoets.

⁶ [General comment 25](#), paragraaf 84.

⁷ [General comment 25](#), paragraaf 84.

⁸ Zie ook de [aanbeveling uit 2022 van het Kinderrechtencomité aan Nederland](#), p. 7: 'Ontwikkel de regelgeving en het veiligheidsbeleid verder om de rechten en veiligheid van kinderen in de digitale omgeving te beschermen'.